

Akcija praćenja sove ušare (*Bubo bubo*) u Republici Hrvatskoj

Izvještaj za 2022. Godinu

Biljana Ječmenica, mag. oecol. et prot. nat.

biljanajecmenica8@gmail.com

Slika na naslovnici: napušteni kamenolom u kojem se gnijezdi sova ušara. Autor: Maruška Katušić.

Uvod

Ušara (*Bubo bubo*) je ptica grabljivica koja pripada redu sova (Strigiformes). Široko je rasprostranjena od zapadne Europe do istočne Azije, ali je u Europi areal dosta isprekidan. Najveća je europska sova i osim po veličini može ju se prepoznati po velikim „ušnim čupercima“. Gnijezdi na liticama, teško pristupačnim padinama, strmcima te u kamenolomima, kako napuštenima tako i aktivnima. U blizini gnijezdilišta treba otvorenija staništa poput poljoprivrednih parcela ili otvorenu šikaru za lov. Kao i druge sove, ne gradi gnijezda već koristi udubine i pukotine stijena, gnijezda drugih ptica, praznine među korijenjem velikih stabala pri tlu te duplje. Parovi su monogamni i uglavnom ostaju doživotno zajedno, a jednom kada uspostave teritorij trajno ostaju na njemu.

Ušara je u Hrvatskoj kontinuirano rasprostranjena duž cijelog priobalja od unutrašnjosti Istre do Konavala te u Dalmatinskoj zagori, Lici i Gorskem kotaru, a gnijezdi se i na većini otoka, osim onih najudaljenijih. Nekada je bila rasprostranjena u središnjoj i istočnoj Hrvatskoj, ali je lokalno izumrla u drugoj polovici 20. st. zbog manjka pogodnih staništa za gniježđenje i intenzivnog lova. Danas brojnost ušare u tom dijelu Hrvatske raste.

Monitoring sove ušare provodi se već pet godina kao volonterska akcija kojoj se mogu priključiti svi zainteresirani. Cilj monitoringa je prikupiti podatke o gnijezdećih parovima na što većem broju lokacija. Zbog jednostavne metode rada, monitoring ne zahtjeva nikakvo prethodno znanje o pticama što ga čini vrlo prikladnim za uključivanje javnosti u rad i očuvanje ptica. Uključivanjem volontera skupljaju se vrijedni podaci o gniježđenju ove vrste, trendu populacije te prijetnjama koje ju ugrožavaju.

Metoda rada

Monitoring se provodio od 1. veljače do 10. ožujka tako da se na lokaciji potencijalnog gnijezdilišta osluškuje teritorijalno pjevanje mužjaka, u vremenskom intervalu do 30 min prije zalaska sunca do trenutka kada se sasvim smrači. Volonteri su osluškivali neprimjetno u neupadljivoj odjeći i u tišini. Prije početka monitoringa lokacija je fotografirana i zabilježene su prijetnje koje ugrožavaju ovu vrstu. Nakon obavljenog monitoringa, svaki volonter je ispunio i dostavio terenski obrazac koordinatorima (Prilog 1).

Ako na nekoj lokaciji tijekom prvog izlaska na teren nije potvrđena aktivnost ušare, volonteri su lokaciju obišli barem još jednom, ako je to bilo moguće.

Područje istraživanja

Istraživanje se provodi na području cijele Hrvatske osim krajnje istočnog dijela zbog manjka pogodnih staništa, odnosno stijena na kojima se ušara uglavnom gnijezdi. Područje istraživanja je podijeljeno na četiri regije radi lakše koordinacije volontera: kontinent (istočna i središnja Hrvatska te područje Like), Kvarner i Gorski Kotar (područje Primorsko – goranske županije), Istra te Dalmacija (od Kvarnera do juga Hrvatske) (Sl. 1). U istočnoj i središnjoj Hrvatskoj, ušara većinom koristi antropogena staništa za gniježđenje poput kamenoloma, a dok u ostatku Hrvatske gnijezdzi uglavnom na stijenama.

Slika 1. Područje monitoringa sove ušare u Republici Hrvatskoj podijeljeno prema četiri regije zbog lakše koordinacije volontera.

Rezultati monitoringa

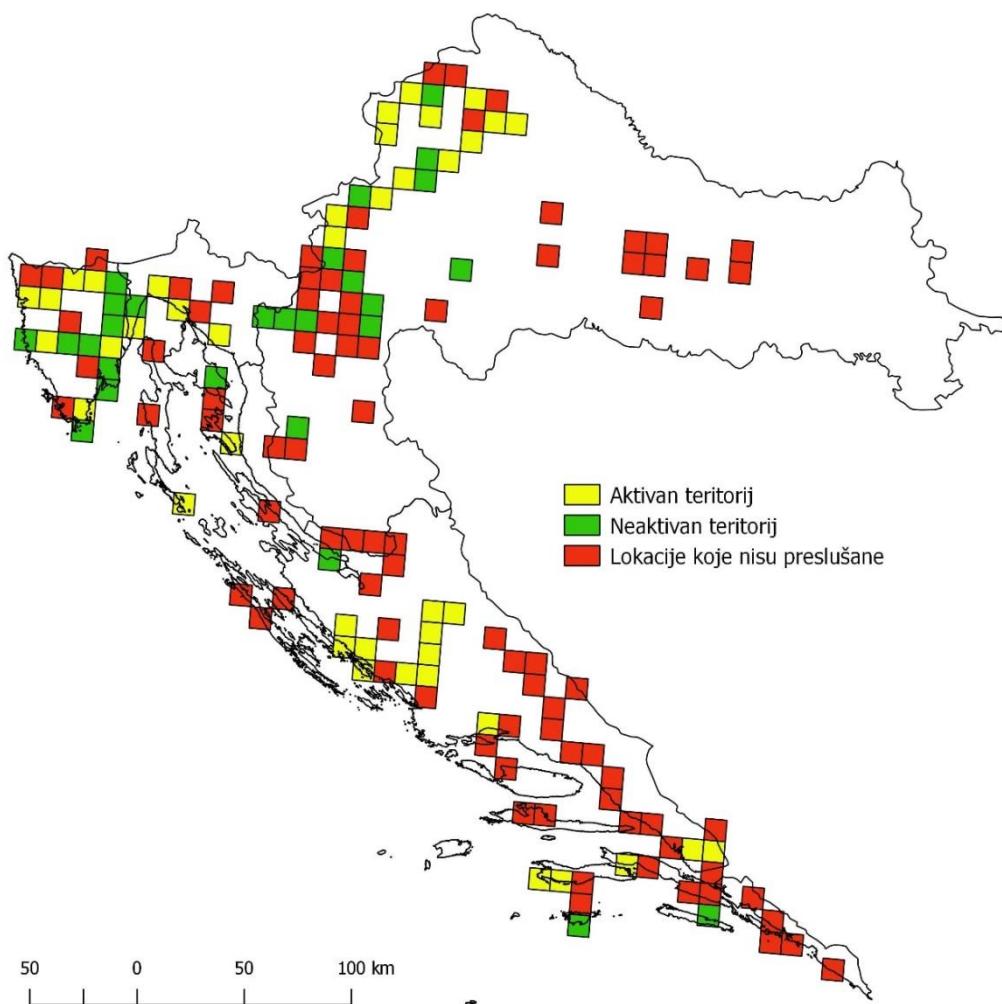
Iako je monitoring službeno trajao do 10. ožujka, nekoliko lokacija je preslušano i nakon završnog termina, stoga je zadnji podatak prikupljen 20. ožujka. Ukupno je pregledano 125 lokacija, a potvrđeno 58 aktivnih teritorija (Tab. 1). U monitoring se uključilo čak 114 volontera iz cijele zemlje, a najviše njih je sudjelovalo u monitoringu u kontinentalnom dijelu. Volonteri su ukupno odradili najmanje 144 terenska obilaska.

Postoji vrlo mnogo pogodnih staništa za gniježđenje sove ušare u Hrvatskoj, posebice na području Dalmacije, no nažalost još nije uključen dovoljno veliki broj volontera kako bi uspjeli pokriti sve predviđene lokacije. Radi preglednijeg prikaza, lokacije za monitoring su predstavljene unutar 10×10 km kvadrata (Sl. 2).

Tablica 1. Broj lokacija na kojima je održan monitoring, broj zabilježenih aktivnih teritorija nakon bilježenja teritorijalnog pjevanja sove ušare te broj volontera koji su sudjelovali u monitoringu prema svakoj regiji istraživanja.

Područje	Broj lokacija	Broj aktivnih teritorija	Broj volontera
Kontinent	49	20	55
Istra	27	9	18
Kvarner i Gorski Kotar	7	5	7
Dalmacija	42	24	34
Ukupno	125	58	114

Na dvije lokacije, u blizini mjesta Donji Kosinj te u NP Paklenica, nije zabilježena prisutnost ušare tijekom provođenja monitoringa, ali su pronađeni dokazi prisutnosti ušare na tom području. Tako je na jednoj lokaciji pronađena gvalica sove (izbačeni neprobavljivi dijelovi hrane), dok je na drugoj lokaciji sova viđena u šipilji.

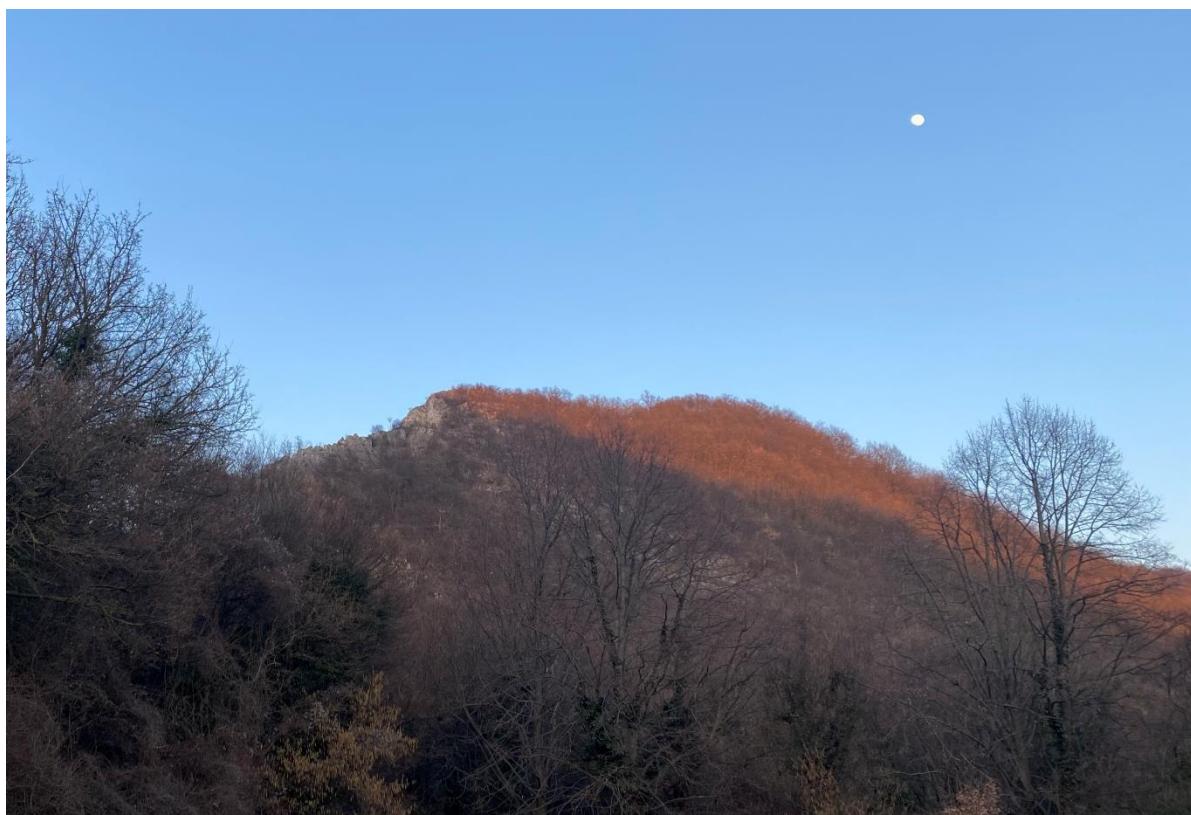

Slika 2. Lokacije predviđene za monitoring sove ušare unutar kvadrata 10×10 km. Žuta boja prikazuje kvadrante unutar kojih je zabilježen aktivan teritorij ušare. Zelenom bojom su označeni kvadranti čije su lokacije preslušane prema protokolu monitoringa, ali nije zabilježen aktivan teritorij, dok crvena boja označava lokacije na kojima monitoring sove nije proveden u 2022 godini. Ti kvadranti predstavljaju potencijalne lokacije za gniježđenje sove ili je poznato njihovo gniježđenje iz povijesnih podataka.

Radionice

Održane su tri radionice na području Kalnika, Parka prirode Vransko jezero i na otoku Korčula. Svrha radionica je bila, ovisno o lokaciji, prvenstveno edukacija volontera te pronalazak novih lokacija na kojima obitava sova ušara.

Radionica na Kalniku je održana 13.2., a sudjelovalo je uz koordinatora te dvoje zaposlenika Udruge Biom, još pet volontera od kojih je troje prvi puta sudjelovalo u monitoringu. Preslušane su četiri lokacije od koje su dvije stari napušteni kamenolomi a dvije stijene na Kalniku (Sl. 3). Potvrđena su tri aktivna teritorija ušare, odnosno čuli su se pjevajući mužjaci.

Slika 3. Pogled na stijene na kojima se gnijezdi sova ušara na Kalniku. Autor: Dajana Bortek.

U Parku prirode Vransko jezero, radionica je održana 18.2. u suradnji sa zaposlenicima Parka prirode. Ukupno je na radionici sudjelovalo troje zaposlenika, voditelj akcije iz Udruge Biom te devet volontera. Preslušane su dvije lokacije te je na obje zabilježen aktivan teritorij ušare i viđene su jedinke na jednoj od lokacija. Prije terena, prezentirana je biologija i ekologija sove ušare te metodologija kako provoditi monitoring. Odrađene su samo dvije lokacije iz razloga jer je radionica isključivo imala edukativnu svrhu i željelo se svim sudionicima pokazati teritoriji koji su aktivni kako bi samostalno znali odraditi monitoring kasnije (Sl. 4). Nažalost, na području Dalmacije imamo jako mali broj volontera koji sudjeluju te je cilj ove radionice bio da se privuče, prvenstveno lokalno stanovništvo da sudjeluju u ovoj aktivnosti.

Slika 4. Gornja slika prikazuje održano edukativno predavanje o sovi ušari, u suradnji sa zaposlenicima PP Vransko jezero dok donja slika prikazuje slušanje pjevajućih jedinki sove ušare na prikladnim lokacijama za gniježđenje. Autor: PP Vransko jezero.

Radionica na otoku Korčula je održana na poziv lokalnog volontera s kojim je obiđeno nekoliko potencijalnih lokacija za gniađenje sove ušare. Uz koordinatora, sudjelovalo je još četvero volontera, a ukupno smo proveli dvije noći istražujući sove na pet lokacija. Pronađena su tri aktivna teritorija te su na jednoj lokaciji sove uspješno i viđene (Sl. 5). S obzirom na veličinu otoka i dostupnog staništa, broj aktivnih teritorija ušare je sigurno puno veći.

Slika 5. Par sove ušare na teritoriju, otok Korčula. Autor: Nikolina Bukavac.

Prijetnje

Tijekom monitoringa bilježene su sve direktne i potencijalne prijetnje na pojedinim lokacijama koje bi ugrožavale gniađenje sove ušare.

Volonteri su najviše bilježili kao potencijalnu prijetnju izletnike i planinare koji bi prolazili ili se zadržavali u neposrednoj blizini stijena na kojima bi se oglašavala ušara. Uznemiravanje se može dogoditi ako je često zadržavanje ljudi u blizini lokacije te ako proizvode veliku buku, no do sada nije zabilježeno da su neke lokacije napuštene zbog ovoga razloga.

Aktivnost kamenoloma ugrožava gniađenje ušare ako se radi o površinski malenom kopu na kojem ušara ne može pronaći mirnu mikrolokaciju na kojoj se može gnijezditi. Ušare normalno pronalazimo na velikim i aktivnim kamenolomima jer na njima postoje dijelovi gdje se radovi ne izvršavaju te je sigurno za ušaru da se na tome dijelu gnijezdu.

Prometnice postoje gotovo uz svaku lokaciju na kojoj se ušara gnijezdi i nije zabilježeno do sada stradavanje ušare, ali bez obzira na to, promet predstavlja indirektnu prijetnju ovoj vrsti.

Penjališta predstavljati direktnu prijetnju ako se aktivnost odvija na dijelu gdje se nalazi glijezdo ušare. Slično kao i s aktivnim kamenolomima, ako je stijena dovoljno velika penjači i ušara mogu koegzistirati. Gotovo sva penjališta su zabilježena na području Istre.

Motokros je aktivnost koja se sve češće bilježi i predstavlja potencijalnu opasnost za ušaru zbog uznemiravanja tijekom glijezdenja. Za sada je u pitanju jedna lokacija na kojoj se odvija motokros na kojoj nismo zabilježili aktivnost ušare, ali potrebno je dodatno istraživanje o intenzitetu motokrosa te o potencijalnim drugim prijetnjama.

Nažalost, neke lokacije služe i kao ilegalna odlagališta otpada. Iako to ne predstavlja direktnu prijetnju za sovu ušaru odlagališta otpada ugrožava njeno stanište i povećava mogućnost uznemiravanja dalnjim nanošenjem otpada.

Improvizirane streljane su pronađene u dva kamenoloma, ali su zabilježeni i aktivni teritoriji ušare stoga, iako ova aktivnost predstavlja indirektnu prijetnju zbog uznemiravanja za sada se čini kako ušarama to ne predstavlja problem. No, unatoč tome, potrebno je maknuti u potpunosti tu aktivnost s njihove lokacije glijezdenja.

Na jednoj lokaciji je zabilježeno curenja štetnog materijala u prirodu iz starog industrijskog pogona. Iako ne ugrožava ušaru direktno, širenje opasnog materijala ozbiljno ugrožava okoliš i potrebno ga je zaustaviti.

Lokacija/ Prijetnje	Otpad	Izletnici	Penjalište	Industrija	Motokros	Streljaštvo	Promet	Aktivan kamenolom
Kontinent	2	5	1	1	3	2	2	8
Istra	1	2	6	0	3	0	5	1
Kvarner i Gorski kotar	0	1	0	0	0	0	2	0
Dalmacija	1	2	0	0	0	0	0	0
Ukupno	4	10	7	1	6	2	9	9

Prilog 1.

Obrazac za upisivanje rezultata monitoringa ušara (*Bubo bubo*) na području Hrvatske

Ime i prezime; e-mail adresa:		Datum: Vrijeme početka monitoringa: Vrijeme završetka: monitoringa:
Naziv i opis lokacije: Fotografije lokacije:		
Zabilježena prisutnost ušare? (zaokružiti) DA NE	Smjer oglašavanja? (strana svijeta)	Način oglašavanja? (zaokružiti) a) Glasanje mužjaka b) Glasanje ženke
Ostale primjećene vrste sova te druge vrste ptica?		
Vjetar? a) Bez vjetra b) Lagani povjetarac (ne smeta osluškivanju) c) Umjereni vjetar (djelomično otežava osluškivanje) d) Snažan vjetar (onemogućuje osluškivanje)	Jačina buke? (zaokružiti) a) Bez buke b) Slaba buka (ne smeta osluškivanju) c) Umjerena buka (djelomično otežava osluškivanje) d) Glasna buka (onemogućuje osluškivanje)	Izvor buke? (kratak opis)
Temperatura? (zaokružiti) < 0°C 0 – 5 °C 5 – 10 > 10°C		
Padaline i oblačnost? (oblačnost izrazite u postocima pokrivenosti neba)		
Uznemiravanje i prijetnje na staništu?		